

Digitalni evro i inovacije u finansijskom sektoru

Stiže valuta budućnosti i potpuno nova arhitektura evropskog novca

Od offline transakcija do programabilnih plaćanja - šta donosi nova valuta ECB-a?

Digitalni evro predstavlja državnu valutu u elektronskom obliku, dostupnu građanima, kompanijama i institucijama širom evrozone, a u potpunosti garantovanu od strane Evropske centralne banke (ECB). Uvođenje digitalnih novčanica i kovanica evra označilo bi svojevrsnu transformaciju samog koncepta novca i načina na koji građani doživljavaju finansijske tokove, poverenje, privatnost i ulogu države u savremenoj digitalnoj ekonomiji. Ovim projektom EU teži stvaranju suverenijeg, sigurnijeg i inovativnijeg finansijskog prostora.

Centralnobankarski digitalni novac omogućio bi elektronski način plaćanja uz smanjenu zavisnost od međunarodnih kartičnih sistema poput Vise, Masterkarda, Pejpala i drugih. Za razliku od kriptovaluta koje izdaju privatna lica ili kompanije, vrednost i izdavanje digitalnog evra garantovala bi isključivo centralna banka. To potvrđuje i Narodna banka Srbije (NBS):

“Digitalni evro predstavlja digitalnu valutu centralne banke (eng. Central Bank Digital Currencies – CBDC), koju izdaje i za čiju vrednost garantuje centralna banka i koje samim tim predstavljaju zakonsko sredstvo plaćanja u digitalnom obliku, što ove valute razlikuje od virtuelnih, tj. kriptovaluta koje izdaju privatna, pravna i/ili fizička lica i koje ne predstavljaju zakonsko sredstvo plaćanja, osim u zanemarljivom broju slučajeva u određenim državama”, navodi NBS.

Građani bi digitalni evro koristili kroz aplikacije komercijalnih banaka, digitalni novčanik ECB, povezane kartice, pametne uređaje ili specijalizovane offline uređaje. Po mišljenju tehnološkog preduzetnika i stručnjaka za blockchain i Web3 tehnologije Ivana Bjelajca, digitalni evro gotovo sigurno će biti zasnovan na blockchain tehnologiji:

“Očekivano je da će se digitalni evro zasnivati na blockchainu, moguće čak i L2 nekog postojećeg blockchaina, mada se sve na kraju svodi na to da li će koristiti postojeću javnu mrežu kao što je Ethereum ili će EU podići sopstvenu infrastrukturu. Mislim da je sopstvena infrastruktura realniji izbor”, kaže Ivan Bjelajac.

Važno je istaći da model koji razvija ECB predviđa da digitalni evro bude dopuna, a ne zamena gotovini. Drugim rečima, fizičke novčanice ostaju u opticaju, dok digitalni evro postaje njihov savremeni pandan.

Puštanje u promet ove digitalne valute ECB najavljuje do kraja 2028. godine, a projekat se smatra jednim od najambicioznijih u poslednjih dvadeset godina.

Očekuje se da digitalni evro postane široko rasprostranjen u roku od 5 do 10 godina od uvođenja, dok više od 90 država širom sveta već uvodi ili istražuje modele digitalnih valuta centralnih banaka.

Prva digitalna valuta na Bahamima

Prvi „retail“ CBDC u svetu bio je Sand Dollar Centralne banke Bahama, pušten u opticaj u oktobru 2020. godine. Ideja je bila da se novac učini dostupnim i u digitalnoj formi kao zakonito sredstvo plaćanja. Projekat je imao i komponentu finansijske inkluzije, posebno važnu u državi sa brojnim udaljenim ostrvima. Ipak, prihvatanje Sand Dollara ostalo je skromno- krajem 2024. u opticaju je bilo oko 2,1 milion Sand Dollara, što je manje od 0,5% ukupne gotovine.

...a i Kina ima svoj digitalni novac

Kina je svoj “retail” CBDC, e-CNY, počela da testira 2019/2020. godine, a do danas ga koristi veliki broj građana i trgovaca. Cilj je modernizacija platnog sistema, povećanje efikasnosti plaćanja i obezbeđivanje državnog novca kao alternative privatnim platnim sistemima i bankarskim depozitima.

e-CNY funkcioniše i kao “rezerva” platnog sistema — centralna banka može obezbediti stabilnost u slučaju problema u privatnom sektoru. Time se menja i uloga banaka, jer novac građana može biti u novčaniku centralne banke, što utiče na depozite i stabilnost sistema.

Uspeh digitalnog evra zavisiće od jednostavnosti upotrebe, bezbednosti, prihvatanja među građanima i kompanijama, kao i brzine razvoja novih fintech servisa.

Prednosti

Razlozi za uvođenje digitalnog evra su brojni, a samo neki od njih su modernizacija platnog sistema, očuvanje monetarne suverenosti, povećanje finansijske inkluzije i unapređenje konkurencije u platnim uslugama. Ipak, Ivan Bjelajac kao ključnu prednost ističe direktna plaćanja:

“Postoji više razloga za uvođenje stabilnih digitalnih valuta vezanih za neku postojeću valutu, ali na kraju dana digitalni evro u osnovi omogućava direktno plaćanje od jednog ka drugom korisniku preko državne infrastrukture bez posrednika. Ovo znači 24/7 dostupna instant plaćanja bez keša u okviru kojih se mogu napraviti automatska pravila o plaćanju, kao što su automatska provera primaoca, automatsko plaćanje poreza ili naknada, ograničenja u visini ili tipu plaćanja, koja se ne mogu sprovesti u tradicionalnom bankarskom sistemu bez skupih sistema kontrole koji bi, zbog dodatnih provera, usporili sistem ili ga već i danas usporavaju”

Evropski platni sistem danas je skup i fragmentisan, naročito u prekograničnim transakcijama. Od digitalnog evra se očekuje da omogući trenutna plaćanja širom EU, smanji troškove i unapredi integraciju sa internet platformama i e-trgovinom.

Digitalna valuta centralne banke smanjuje i rizik od sistemskih kriza, jer su sredstva u digitalnom evru uvek garantovana bez obzira na situaciju u komercijalnim bankama. Jedan od ključnih izazova ostaje balansiranje bezbednosti i privatnosti zbog sprečavanja zloupotreba, ali i zaštita osnovnih prava korisnika. Bjelajac smatra da je takav balans ostvariv:

“Digitalni evro ne bi imao potpunu anonimnost na način na koji je ima keš jer bi to prekršilo KYC i AML pravila, ali isto tako ne bi smeo da ne bude privatniji jer bi to narušilo zakone o privatnosti bankarstva. Najveći nivo privatnosti bio bi na offline NFC–NFC plaćanjima između dva korisnika. Sam sistem bi sigurno bio privatniji nego Bitcoin”, kaže Ivan Bjelajac.

Prema nacrtima ECB-a, digitalni evro imaće dva režima: online, sličan današnjim elektronskim plaćanjima, uz verifikaciju u realnom vremenu i napredne funkcije i offline, inovativni režim koji omogućava razmenu novca bez interneta između dva novčanika, i koji je najbliži kešu.

NBS objašnjava:

“Kao osnovna prednost digitalnih valuta centralnih banaka (uključujući digitalni evro) navodi se mogućnost offline plaćanja, čime se u određenoj meri obezbeđuje privatnost korisnika, jer posrednici nemaju podatke o svim transakcijama. S druge strane, offline plaćanje je ograničeno na određeni iznos kako bi se sprečilo prekomerno deponovanje novca i očuvala finansijska stabilnost”, ističe NBS.

Digitalni evro omogućice i programabilne funkcije, kao što su automatizovana plaćanja, pametni ugovori, mikrotransakcije i nove modele u industriji, logistici i e-trgovini. To direktno povezuje digitalni evro sa blockchain ekosistemom, što potvrđuje Bjelajac:

“Pametni ugovori su programi koji rade na blockchainovima. Ako bi digitalni evro radio na svom ili postojećem blockchainu, sam digitalni evro bi bio pametan ugovor, pa se može reći da bi postao dominantan sistem plaćanja u budućnosti”, ističe Ivan Bjelajac.

Posebno bi bila unapređena prekogranična plaćanja, transferi bi trajali nekoliko sekundi, uz minimalne naknade. To je izuzetno važno za zemlje poput Srbije. NBS navodi:

“U Srbiji se obavljaju samo preliminarne analize u vezi sa uvođenjem digitalnog dinara jer ne postoji hitna potreba, budući da je IPS NBS sistem već omogućio instant transakcije 24/7/365 u roku od nekoliko sekundi, što su i osnovne funkcionalnosti digitalnih valuta centralnih banaka”, navodi NBS.

Prvi talas inovacija mogao bi se pojaviti u sektoru obveznica, fondova i nekretnina. Bjelajac smatra da će najveće inovacije biti vidljive na berzama i u infrastrukturi za kreditiranje:

“Ako pogledamo današnje javne blockchainove, onda su berze, infrastruktura plaćanja i kreditiranje najuspešniji. Slično bi verovatno bilo i na državnim blockchainovima, uz to da bi se omogućavanjem automatizacije stvorilo novo tržište za programere koji bi pravili aplikacije nad tim rešenjima”, navodi Ivan Bjelajac.

Uvođenje digitalnog evra otvoriće prostor za digitalne novčanike, mikrotransakcije, integracije sa IoT uređajima i nove platforme za finansijsko upravljanje, a EU procenjuje da bi to moglo postati osnova nove generacije evropskih fintech inovacija.

Izazovi

Prema rečima ECB, digitalni evro neće biti programabilan novac, što znači da neće omogućavati unapred zadate zabrane, kao što su kupovina samo u određenim prodavnicama ili trošenje do određenog datuma.

Međutim, postoje određena ograničenja, pre svega limit iznosa koji korisnik može držati u digitalnom novčaniku iz razloga zaštita finansijske stabilnosti i sprečavanja masovne “selidbe” depozita iz komercijalnih banaka u digitalni oblik.

Kako bi izbegla destabilizaciju bankarskog sistema, ECB razmatra limit od 3.000 do 5.000 evra po digitalnom novčaniku. Ako bi neko želeo da prebaci više, možda ne bi mogao ili bi morao da koristi alternativne mehanizme. Ovaj limit ne bi se odnosio na klasične bankovne račune, već isključivo na digitalni evro. Pošto je digitalni evro deo strategije očuvanja monetarnog suvereniteta i institucionalna alternativa privatnim kriptovalutama, limiti su verovatno zamišljeni tako da spreče preveliku konkurenciju bankama i destabilizaciju postojećeg sistema.

Jedna od najčešćih kritika odnosi se na potencijalno praćenje transakcija. Digitalni novčanici i digitalne valute omogućavaju uvid u tokove novca i smanjuju anonimnost u odnosu na gotovinu, što se često ističe kao argument u raspravama o privatnosti i slobodi finansija. Istovremeno, postoje i strahovi vezani za mogućnost nadzora potrošnje. ECB navodi da je zaštita privatnosti jedan od ključnih principa, a offline transakcije bile bi gotovo anonimne i vidljive samo u zakonski propisanim slučajevima. GDPR ostaje u punoj primeni, pa digitalni evro može pružiti čak i viši nivo privatnosti od današnjih kartičnih plaćanja.

Jedno od važnih pitanja jeste da li digitalni evro može ugroziti banke. ECB tvrdi da neće, ali priznaje da će promeniti njihovu ulogu. Ivan Bjelajac to dodatno objašnjava:

“U teoriji digitalni evro bi mogao komercijalne banke učiniti nepotrebnim kao sredstvo plaćanja. U praksi je verovatno da se centralne banke ne žele toliko direktno baviti potrebama stanovništva, pa ćemo i dalje imati komercijalne banke, ali je teško reći da li će se oblik njihovog poslovanja u daljoj budućnosti zbog ovoga jako promeniti“, kaže Ivan Bjelajac.

Banke bi i dalje otvarale digitalne novčanike, verifikovale identitet i održavale odnose sa klijentima, ali bi deo depozita gotovo sigurno izgubile jer digitalni evro funkcioniše kao direktno gotovinsko sredstvo koje se ne mora držati u banci.

Polako se bliži trenutak kada će digitalni evro ući na velika vrata evropskog finansijskog sistema, i veruje se, ostaviti dugoričnd posledice na isti. Evropa će možda prvi put dobiti priliku da izgradi novac koji je istovremeno siguran kao gotovina i praktičan kao mobilna aplikacija. Ovo je tek početak ere digitalnog novca, a prave promene stižu tek kada inovacije počnu da se razvijaju na njemu. Sudeći po svemu, jedno je sigurno- finansijski sistem kakav poznajemo više nikad neće biti isti.

Valentina Maksimović

Mentor: Ivan Radak, Forbes Magazin